HELG: reportasje

35 mil? For dem er det bare en liten etappe

De startet sykkelferien i Frankrike. Langs Unionsleden møter Dagsavisen langdistansesyklister og ildsjeler som vil gjøre den 350 kilometer lange sykkelruta mellom Moss og Karlstad til en av Skandinavias mest attraktive.

■ TOMM PENTZ PEDERSEN
(TEKST OG FOTO)
tomm@dagsavisen.no

Fra Frankrike til Østfold på to hjul. Sara Ruiz Palacios og Saoud Zaman følger Unionsleden gjennom Norge før turen går videre mot Oslo og deretter Danmark.

HELG: reportasje

To syklister dukker opp i det fjerne. Etter hvert blir bagasjen tydelig. Telt, soveposer og vesker er stroppet fast på syklene. Noen kilometer inn på norsk side av grensa får vi vinket inn Sara Ruiz Palacios og Saoud Zaman til veikanten.

35 mil fra Karlstad til Moss høres ut som en solid sykkelferie. For Palacios og Zaman er det bare en liten etappe på veien hjem.

– Vi startet i Frankrike, sier en smilende Sara Ruiz Palacios, som stopper opp og løsner sykkelskoene fra pedalene.

Vi må nesten spørre en gang til.

– Ja, i Frankrike. Vi har syklet gjennom Europa, videre til Danmark, opp gjennom Sverige og nå inn i Norge, forteller Saoud Zaman.

De to nikker anerkjennende når Unionsleden kommer på tale.

– Ruta har vært nøye planlagt. Vi hadde lyst til å oppleve denne delen av Skandinavia på sykkel, sier Palacios.

Unionsleden er en 350 kilometer lang sykkelrute mellom Moss og Karlstad. Den følger sporene etter en felles norsk-svensk historie, fra Konvensjonsgården i Moss – der avtalen etter krigen i 1814 ble undertegnet – til Karlstad, der unionsoppløsningen mellom Norge og Sverige ble forhandlet fram i 1905.

Underveis sykler man gjennom byer, jordbrukslandskap, skog, langs innsjøer og kanaler, på en blanding av rolige asfaltveier og grusveier.

For de to franskmennene er den norske og svenske delen likevel bare en liten del av reisen. Om de kommer til å følge Unionsleden helt fram til Moss, er ennå ikke bestemt.

– Jeg har sett litt på kartet. Kanskje vi tar ferja fra Moss til Horten. Da blir det en «liten» omvei før vi fortsetter mot Oslo, konstaterer Palacios.

Men Oslo er heller ikke slutten.

Zaman gliser:

– Når vi kommer til Oslo, tar vi ferja til Danmark. Derfra sykler vi videre hjem til Frankrike.

Vi ønsker dem god tur videre. Noen sekunder senere sitter de igjen på sykkelsetene og forsvinner gjennom jordbrukslandskapet i Indre Østfold.

Bak dem ligger allerede flere tusen kilometer på europeiske landeveier. Snart skal styret vendes sørover igjen. Men først venter resten av Unionsleden, med langt flere kilometer i beina enn de fleste andre som sykler ruta. Og fortsatt uten hjelp fra en elmotor.

Starten går i Moss

For de aller fleste begynner eventyret et helt annet sted.

Ved Konvensjonsgården i Moss står startpunktet for Unionsleden. Herfra følger ruta småveier gjennom Rygge, Råde, Spydeberg, Askim, Mysen og Ørje før den fortsetter inn i Dalsland og Värmland mot Karlstad.

Det merker også prosjektleder Anita Theoline Mørck i Moss i Sentrum.

– Etter at sykkelutleien ble etablert hos Standard Sport, er det naturlig at mange starter turen herfra. Vi får mange henvendelser allerede tidlig på våren når folk begynner å planlegge sommerferien, forteller hun. Og spørsmålene er mange:

– Alt fra overnatting i Moss kvelden før avreise, til hvor bilen kan stå parkert mens de sykler. Selv om de fleste setter seg godt

Vil du sykle en lett kupert rute med en fin blanding av asfalt og grus, oppleve historie underveis og krysse en landegrense på sykkel, da er dette en tur jeg virkelig kan anbefale!

Alf S. Johansen, leder av grensekomiteen og prosjektleder for Unionsleden.

Etter noen minutters pause og en prat med Dagsavisen triller Sara Ruiz Palacios og Saoud Zaman videre på Unionsleden. Turen startet i Frankrike og er fortsatt langt

fra over.

Prosjektleder Anita Theoline Mørck i Moss i Sentrum.

Fossum bru er et av de historiske stoppene langs Unionsleden. Her fortelles historien om kampene i april 1940, blant annet gjennom Vebjørn Sands maleri.

Velger du den nordlige traseen av Unionsleden, går sykkelturen over Solbergfoss kraftverk – med utsikt over Glomma og et av Østfolds mest markante industribygg.

Daglig leder i Standard sport, Stian Nesselquist merker økt pågang av kunder som skal sykle til Karlstad.

inn i informasjonen på Unionsledens nettsider, er det mange – særlig utenlandske gjester – som tar kontakt med praktiske spørsmål.

Hun opplever at interessen vokser:

– Vi merker at stadig flere kjenner til Unionsleden. For mange blir Moss selve porten inn til sykkelopplevelsen mellom Norge og Sverige.

Sender syklistene av gårde

Noen hundre meter unna ligger Standard Sport. Den tradisjonsrike sportsforretningen har holdt til på det samme hjørnet i Kongens gate siden 1922. Nå er den blitt første stopp for mange som skal sykle Unionsleden.

Da Dagsavisen kommer inn døra, har fire elsykler akkurat forlatt butikken. Kursen er satt mot Karlstad. Sykkelhjelmene er festet. Kartene ligger på styret. Fire belgiske sykkelturister triller ut fra Standard Sport.

– Ja. De som hentet syklene nå kom fra Belgia. Det morsomme er at de booket syklene for et halvt år siden. Turen var tydeligvis planlagt lenge før sommerferien startet, sier daglig leder Stian Nesselquist, som forteller at butikken leier ut både vanlige sykler og elsykler:

– Men det er ingen tvil om hva folk velger. Det aller meste er elsykler.

Han skjønner godt hvorfor.

– Du kommer mye lenger på en dagsetappe. Sju mil blir bare kos. Jeg skjønner at folk blir frelst. Med elsykkel velger du nesten bevisst ruta med flest bakker og tar gjerne en liten omvei hjem. Det er rett og slett moro, sier han og ler.

I år har én nasjonalitet skilt seg ut.

– Belgierne, uten tvil. Turen selges gjennom et reisebyrå der nede. Men også mange lokale kunder fra Østfold og Nordre Follo, forteller Nesselquist og fortsetter:

– Standard Sport er med på opplegget for første gang. Vi har veldig tro på dette.

SYKKELRUTA UNIONSLEDEN

- 350 kilometer fra Moss til Karlstad.
- Offisielt åpnet 1. juli 2023.
- Oppkalt etter unionen mellom Norge og Sverige (1814–1905).
- Starter ved Konvensjonsgården i Moss og ender i Karlstad.
- Består av en blanding av asfalt, grusveier og sykkelstier.
- Delt inn i sju anbefalte dagsetapper.
- Den svenske delen er Sveriges fjerde nasjonale sykkelled.
- Mer informasjon: **www.unionsleden.com**

De som kommer tilbake fra gjennomført tur er kjempefornøyde. Derfor har vi satset på elsykler fra øverste hylle, med god rekkevidde og sterk motor. Da slipper folk å bekymre seg for batteriet.

Før hver utleie får kundene en grundig gjennomgang forklarer han:

– Vi forklarer giring, lading og hvordan sykkelen fungerer. Men mange stopper oss ganske raskt og sier: «Dette kan vi.» De fleste har satt seg godt inn i både bruk av elsykler og ruta før de kommer hit.

Alle som har leid sykler til langturen, har så langt fullført hele Unionsleden, forteller Nesselquist:

– Neste år håper vi også å få hotellene i Moss enda tettere med. Jeg er helt sikker på at dette kommer til å vokse kraftig de neste årene. Vi merker allerede at mange som kjøper ny elsykkel hos oss, forteller at de har planer om å sykle Unionsleden.

I verkstedet går det unna

Nede i kjelleren, innerst i bakgården, lukter det olje, gummi og sykkelverksted.

Mellom arbeidsbenker, verktøy og sykler som står tett i tett, er det høysesong. Innehaver Bjørn Arne Clausen og sykkelreparatør Cato Hallingstad har mer enn nok å gjøre.

– Siden 1. mars har det vært helt enormt. Jeg vil nesten si fullt kaos. Det blir ikke mange pausene i løpet av en arbeidsdag, smiler Clausen.

Han er tredje generasjon driver av Standard Sport og har holdt det i gang i over 40 år, men har nå overlatt den daglige ledelsen.

– Jeg har passert 60 år og syntes det var på tide å slippe til de unge. Nå koser jeg meg her på verkstedet i stedet.

For ham er én ting viktigere enn alt annet:

– Syklene skal være i topp stand. Kundene skal slippe å bekymre seg for om noe fungerer eller ikke. Skal du sykle 350 kilometer gjennom to land, må du kunne stole på utstyret, sier han og forteller hvordan markedet har endret seg.

– Vi leier fortsatt ut vanlige sykler, men de fleste vil ha elsykkel. Vi selger fremdeles mange vanlige sykler til barn og ungdom, men blant voksne har elsykkelen tatt over. Jeg har i flere år nå sagt at salget er helt vanvittig, men det fortsetter bare å øke. Nå er det faktisk «all time high».

Kollega Hallingstad nikker.

– Mange tror de ikke får trim på elsykkel fordi motoren gjør jobben. Men når de først prøver, oppdager de at de sykler mye lenger enn de ellers ville gjort. Blir du sliten i en bakke, får du bare litt ekstra hjelp.

Clausen gliser.

– Motbakker finnes ikke lenger.

Begge trekker også fram samarbeidet rundt Unionsleden.

– Alle drar i samme retning. Alf S. Johansen har gjort en kjempejobb med å

»

HELG: reportasje

Kameratene Asbjørn Szabou Onstad-Svare, Atle Folkø og Geir Hansen valgte å sykle Unionsleden sammen. Foto: Visit Indre Østfold/Jonas Ingstad

få dette opp å stå. Det merker vi som jobber med syklistene hver eneste dag.

En lunsj ved Donau ble starten

Det var egentlig en lunsj ved Donau som satte tankene i gang. Vi møter Alf S. Johansen, daglig leder i Grensekomiteen Värmland–Østfold og prosjektleder for Unionsleden, på Sluseporten båtcafé – hvor han smilende forteller historien.

Sunnmøringen har bodd i Spydeberg i rundt 40 år og har gjennom mange år arbeidet med norsk-svensk samarbeid og hatt flere administrative stillinger i kommunen.

Men ideen til Unionsleden ble ikke født i Østfold. Den kom flere hundre mil unna, forteller han:

– Vi var på studietur i forbindelse med et doktorgradsarbeid om europeisk grensesamarbeid. Turen gikk blant annet til grenseområdet mellom Ungarn og Slovakia. Under en lunsj ved Donau kom det plutselig en stor gruppe svenske syklister forbi. Vi spurte hvor de kom fra.

Svaret tente en idé.

– De fortalte at de syklet Donauleden mellom Wien og Budapest. Rundt 200.000 syklister bruker den ruta hvert år. Da tenkte vi: Hvorfor kan vi ikke gjøre noe lignende mellom Norge og Sverige?

Johansen forteller at historien allerede lå der:

– Moss og Karlstad er vennskapsbyer. Vi har Konvensjonsgården i Moss hvor ruta starter. Vi har Spydeberg prestegård der fredsforhandlingene i 1814 ble forberedt. Vi har Langnes skanse, Glomma og en rekke historiske steder på begge sider av grensen. Og i Karlstad ender ruta ved bygningen der unionsoppløsningen mellom Norge og Sverige ble forhandlet fram i 1905.

Etter hvert ønsket også Dalsland og daværende Trøgstad kommune å bli med.

– Vi startet med et forprosjekt i 2014. Den nordlige traseen kom etter hvert inn, og prosjektet vokste gradvis. 1. juli 2023 kunne vi endelig offisielt åpne Unionsleden, forteller Johansen.

Mer enn bare en sykkeltur

Alf S. Johansen mener Unionsleden skiller seg ut fra mange andre sykkelruter:

– Mange svenske ruter går langs kysten, mens norske ofte går i fjellet. Her sykler du gjennom to land, krysser en landegrense og følger en rute med historie nesten hele veien – den er lett kupert og overkommelig for de aller fleste.

Han merker at interessen vokser:

– Det morsomme er at jeg får positive tilbakemeldinger også fra steder som ligger et stykke unna selve leden. Syklister finner fram til små perler på egen hånd, enten det er et serveringssted, en badeplass eller et lite overnattingssted. Andre ønsker hotell. Det viser hvor forskjellige sykkelturistene er.

Gjennom Interreg-prosjektet Cross Border Biking jobbes det nå videre med å utvikle ruta.

– Sykkelturisme vokser kraftig. Folk blir værende flere dager og legger igjen penger lokalt. Det betyr mye for både reiselivet og lokalsamfunnene.

Johansen forteller at prosjektet har blant annet bidratt til sykkelutleie i Moss og sykkelbussen som frakter syklistene tilbake fra Karlstad:

– Målet er å knytte sammen flere sykkelruter på begge sider av grensen. Villmarksruta, Vänerleden og Mjøstråkk er eksempler. Vi ønsker å markedsføre hele området som én stor sykkelregion.

Den blir mer og mer kjent. Slike reiselivsprodukter tar tid å bygge opp, men vi merker helt klart at interessen øker.

Renate Grythe i Visit Østfold om sykkelruta Unionsleden.

Har tro på vekst

For årets sesong håper Johansen på mellom 1.000 og 2.000 syklister.

På sikt er målet betydelig høyere.

– Ambisjonen er rundt 20.000 overnattinger i løpet av sesongen. Da snakker vi om rundt 3.000 syklister som overnatter seks netter i gjennomsnitt. Det vil gi store ringvirkninger for reiselivet, sier han og viser også til utviklingen på svensk side:

– Töcksfors Turistgård forteller at antallet sykkelturister økte med 300 prosent fra 2024 til 2025, og deretter med ytterligere 100 prosent året etter. Det forteller oss at vi er på rett vei.

På spørsmål om hvilke steder han selv ville stoppet ved, kommer svaret raskt:

– Konvensjonsgården i Moss. Fossum bru med historien fra kampene i april 1940. Solbergfoss. Og selvfølgelig Ørje med slusene. Her, rett ved grensa, føler du nesten at Norge begynner.

Men utviklingen av Unionsleden stopper ikke der.

– Vi ønsker blant annet å etablere et opplevelsesområde ved grensen, kanskje med et utsiktstårn og flere naturlige stoppesteder. Skiltingen skal bli enda bedre, og vi håper flere vil satse på mat, overnatting og opplevelser langs leden, fortsetter Johansen, som ikke trenger lang betenkningstid når han skal oppsummere:

– Vil du sykle en lett kupert rute med en fin blanding av asfalt og grus, oppleve historie underveis og krysse en landegrense på sykkel, da er dette en tur jeg virkelig kan anbefale.

En seng i prestegården

Når dagens etappe er unnagjort og sykkelen settes fra seg for kvelden, er Askim prestegård blitt et populært stoppested.

Den gamle prestegården ligger bare noen minutters sykling fra sentrum, men byr på en helt annen ro enn et hotell.

– Vi merker at stadig flere syklister finner veien hit. Mange ønsker et sted med historie og litt sjel, sier Tore Ingar Moen, styremedlem i Stiftelsen Askim Prestegård.

Prestegården drives i dag som en stiftelse og fungerer både som kulturarena, kirkelig møteplass og overnattingssted. I andre etasje i presteboligen er det fire rom med til sammen åtte sengeplasser. Syklistene disponerer også et stort kjøkken der de kan lage maten selv.

Ute er det etablert ladestasjoner for elsykler, sikker oppbevaring av syklene gjennom natten og litt verktøy dersom noe må justeres før neste etappe.

– Det er slike små ting syklistene verdsetter. Da vet de at både de selv og sykkelen er klare for en ny dag, sier Moen.

Historien sitter bokstavelig talt i veg-

Prosjektleder Alf S. Johansen mener Unionsleden er inne i en sterk vekstfase. Han viser blant annet til at Töcksfors Turistgård har hatt en kraftig økning i antall sykkelturister de siste årene.

Tettstedet Ørje rett ved grensa byr på mange opplevelser. Som slusene og Haldenkanalen.

Bjørn Arne Clausen har ikke tid til å ta pauser når kundene venter på klargjøring av syklene før de legger ut på Unionsleden.

Store deler av Unionsleden går på rolige småveier gjennom kulturlandskap, skog og jordbruksområder på begge sider av grensen.

gene. Røttene går tilbake til 1100-tallet, da Askims første steinkirke ble reist. Prestegården har senere vært vitne til både svenskekongens felttog mot Norge og begivenhetene rundt 1814.

Men for dagens syklister handler oppholdet først og fremst om én ting. En god natts søvn før ferden går videre mot Ørje – og Sverige. Det er Moen og flere andre frivillige med på å legge til rette for.

Får daglig besøk av syklister

Kart brettes ut over disken. Vannflasker fylles. Noen spør om dagens etappe, andre om hvor de kan overnatte. Finner du ikke en brosjyre eller får muntlige opplysninger som er nyttige for deg som sykkelturist langs leden i denne bua, da er det ikke verdt å tenke mer på.

I den lille turistbua ved Ørje sluser går praten om sykkel nesten hele dagen. Her holder Renate Grythe, markeds- og innholdskoordinator i Visit Indre Østfold og Visit Østfold, til gjennom sommersesongen.

– Vi har daglig besøk av syklister som følger Unionsleden. De fleste lurer på ruta videre, hvor de kan overnatte eller hvor det er hyggelige steder å spise, forteller hun.

Mange velger å bli i Ørje en natt eller to.

– Noen leier campinghytte, andre setter opp telt eller benytter en av gapahukene som er merket langs ruta. Vi har også overnattingssteder i sentrum. Og for dem som ønsker litt mer komfort, anbefaler vi gjerne FLO i Haldenkanalen. Da får du en ganske spesiell opplevelse med flytende overnatting på vannet.

Hun smiler.

– Ja, det er nok den litt mer luksuriøse varianten.

De fleste syklistene kommer fra Norge, Sverige og Nederland.

– Ruta kan selvfølgelig sykles begge veier, men jeg opplever at de fleste starter i Moss og avslutter i Karlstad. Etappene varierer litt i lengde, men jeg hører svært sjelden noen klage. De fleste har gjort hjemmeleksa si og lest godt om ruta før de legger ut, forklarer Grythe, som mener det er opplevelsene underveis som gjør inntrykk:

– Du sykler gjennom små byer, vakker natur, langs innsjøer og historiske steder. Og slusene her i Ørje er det mange som oppfatter som noe ganske eksotisk.

Grythe føler Unionsleden er i ferd med å finne sin plass blant de etablerte sykkelrutene:

– Den blir mer og mer kjent. Slike reiselivsprodukter tar tid å bygge opp, men vi merker helt klart at interessen øker. Folk anbefaler ruta videre til andre, og det er kanskje den beste reklamen vi kan få.

På svensk side venter en annen natur

Noen hundre meter lenger øst ligger Sverige. Der fortsetter Unionsleden gjennom Dalsland og videre mot Värmland før den ender i Karlstad.

– Den svenske delen kjennetegnes av et variert landskap med rolige grusveier, små landsbyer, innsjøer, kanaler og mange kulturhistoriske opplevelser, sier Elin Värmsjö, forretningsutvikler i Visit Värmland.

Hun mener en av de store styrkene ved ruta er hvor fredelig den er å sykle:

– Unionsleden er både trafikksikker og behagelig å sykle. Store deler går på grusveier og gjennom små lokalsamfunn, noe mange setter stor pris på.

Skal hun trekke fram noen steder syklistene bør stoppe ved, kommer svaret raskt.

– Borgvik er et høydepunkt. Det samme er von Echstedtska gården ved Värmlands Nysäter og kultursenteret Not Quite i Fengersfors.

Hun opplever at mange utenlandske syklister blir overrasket:

– Når du sykler, opplever du omgivelsene på en helt annen måte enn fra et bilvindu. Mange sier at selve syklingen ikke er poenget, men å få oppleve stedene underveis. Du får både historie, kultur og naturopplevelser på samme tur – og avslutter dagen med god mat og et godt sted å sove.

Tilbakemeldingene er ofte de samme.

– Mange blir overrasket over hvor trafikksikker leden er. Det er lite trafikk, og bedriftene langs ruta er flinke til å ta imot syklister, sier Värmsjö som også trekker fram sykkelbussen mellom Karlstad og Moss.

– Den gjør logistikken mye enklere for dem som ønsker å sykle hele ruta uten å måtte planlegge transport tilbake på egen hånd.

– Kan bli noe unikt

Tidligere ordfører i Eidsberg og regional koordinator i Indre Østfold regionråd, Erik Unaas, mener Unionsleden kan få stor betydning langt ut over dem som faktisk setter seg på sykkelsetet.

– Jeg merker allerede når jeg er rundt om i landet og forteller hvor jeg kommer fra, at stadig flere har hørt om Unionsleden. De forbinder den med noe positivt, sier han.

Han tror en attraktiv sykkelrute på tvers av riksgrensen kan bli et viktig løft både for Indre Østfold og nabokommunene i Värmland.

– Dette er noe som skaper stolthet hos oss som bor her. Om noen år tror jeg vi kan se vekst både i omsetning og antall arbeidsplasser. Sykkelturistene bruker overnattingssteder, spiser på lokale restauranter, leier sykler, handler i butikker og benytter seg av opplevelsene langs ruta.

Han håper syklistene reiser hjem med mer enn bare noen mil i beina.

– Jeg håper de opplever at det er enkelt å komme hit, at de finner roen og møter en litt annerledes natur enn de kanskje er vant til. Og så håper jeg de får noen positive overraskelser underveis.

Men utviklingen stopper ikke med det som allerede er gjort, presiserer Unaas:

– Gode kart, tydelig skilting og trygge sykkelruter med minst mulig biltrafikk er helt avgjørende. Klarer vi det, tror jeg mange kommer hjem med gode minner, flotte bilder og lyst til å anbefale Unionsleden videre til andre.

Mer enn en sykkelrute

Tilbake ved grensa har Sara Ruiz Palacios og Saoud Zaman for lengst forsvunnet ut av syne. For dem er Unionsleden bare noen mil av en sykkeltur som startet i Frankrike og som snart skal føre dem tilbake dit.

For Moss, Indre Østfold og Värmland handler den samme ruta om noe helt annet. Om å få flere til å oppdage naturen, historien og småstedene langs veien – på to hjul.